

El mil·lenari sistema de l'Horta de València i la relació entre territori i societat són objecte d'atenció dels instituts d'estudis comarcals. / JESÚS CÍSCAR

El futur incert de la cultura comarcal

Els centres d'estudis comarcals, amb una tasca fabulosa, lluiten contra la invisibilitat i, a més, contra la crisi

ESPERANÇA COSTA València

Els temps corren ara tant de presa i els esdeveniments ens sobten tant que sembla que haja passat una eternitat, però fa tan sols uns 30 anys que la democràcia i el naixement dels moviments associatius han començat a transformar la societat valenciana. Joves il·lusionats, de vegades amb el guiatge d'alguns erudits més grans, començaren a estudiar pam a pam el seu espai més pròxim: el poble, la ciutat, la comarca.

I nasqueren els instituts d'estudis comarcals (Ideco), amb una tasca fabulosa en tots els vessants del coneixement. Encara que irregular quant a la metodologia i el temps, la seua faena ha

estat magnífica i molt digna: desenes de congressos i jornades, centenars de llibres, revistes, opuscles i articles que, tots plegats, constitueixen una revisió profunda, un redescobrimient del país.

Els estudis locals poden capgirar les teories generals? "Són fonamentals", afirma el catedràtic d'arqueologia José Luis Jiménez, "perquè només a partir d'aquestes aportacions es poden orientar les investigacions envers unes altres metes". "Per exemple", afig, "sorprenentment per als qui hi atribuïen un origen islàmic, les excavacions al jaciment de l'Horta vella han demostrat el poblament romà de Bétera". Els estudis locals també han fet caure mites: les investiga-

cions de Manuel Ardit al Baix Vinalopó confirmen que els moriscos a Elx no eren vassalls pobres; les de Santiago La Parra a la Safor rebaten que la seua expulsió el 1609 va afavorir els nobles; i altres estudis locals demostren que, durant la Guerra de Successió, ni tots els austriacistes eren burgesos i llauradors, ni tots els borbònics nobles.

Però aquestes entitats no sols han treballat la història. "El territori, l'espai viscut es pot estudiar des de diferents perspectives, com ara la literatura, el patrimoni cultural, l'economia, la llengua, l'ensenyament o el medi ambient", explica Gabriel Garcia Frasset, director del Centre d'Estudis i Investigacions Co-

marcals Alfons el Vell de Gandia. La competència entre les universitats de València, d'Oriola i de Gandia al segle XVII; la industrialització i els moviments obrers d'Alcoi al segle

"El territori, l'espai viscut es pot estudiar des de diferents perspectives"

XIX; el sistema de reg mil·lenari de l'Horta de València; el patrimoni siderúrgic de Sagunt; les plantes amb flor de l'Horta Sud; l'art rupestre del Comtat... Estu-

dis a petita escala que són com les peces del gran mosaic que és el País Valencià i, també, l'Europa al llarg dels segles.

El medievalista Josep Torró, un dels fundadors del Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics, reconeix que "la qualitat i la quantitat dels treballs fets per aquests centres és dispar, s'han fet algunes monografies millorables, però molt útils, perquè sense la il·lusió i el voluntarisme d'aquesta gent mai no hagueren estat possibles". El voluntarisme: aqueixa és la clau d'aquestes associacions; la majoria, privades i d'altres de mixtes, juntament amb caixes d'estalvis i ajuntaments.

PASSA A LES PÀGINES 2 I 3

PUNT DE MIRA

Viure sense esquerra

Joan F. Mira

El Museu Marès, al cor del barri anomenat "gòtic" de Barcelona, és el més impossible, curiós i fantàstic de tots els museus que conec. Hi ha sales d'arqueologia, d'art medieval, d'imatges barroques, de records de viatges com ara

maletes i ombrel·les, i sales plenes de pipes, de capses de mistos, i de tot el *bric-à-brac* que hom puga imaginar. Al pati de tal museu, fa un parell de setmanes, la Televisió de Catalunya va enregistrar una llarga conversa entre Josep Ramoneda i un servidor sobre el tema del poder, una matèria tan impossible i variada com les col·leccions de Frederic Marès. Ramoneda té un cap no solament ben fet, com volia Montaigne, sinó ben ple d'informació i de substància. Però, parlant del poder, no vam aclarir res, segurament perquè no hi ha res clar: tota capacitat d'imposició sobre els altres, personal o institucional, familiar o política, de-

mocràtica o autoritària, és una forma de poder. I no s'acaba mai, ni mai s'acabarà. Una mostra de poder, per exemple, és el fet que la conversa amb Ramoneda no la podran veure per televisió els meus conciutadans del País Valencià. I fa pocs dies, escoltant distretament la ràdio mentre desdijunava, he sentit, de boca de Josep Ramoneda, un dels avisos més intel·ligents sobre els efectes d'un poder massa extens. Avisa que Espanya sencera, "com a Madrid i a València", es pot acostumar a viure sense esquerra. Indefinidament. Vol dir que l'hegemonia de la dreta ha esdevingut ja una hegemonia civil i cultural, una situació estable i de duració per-

manent, allò que la major part de la ciutadania accepta i assumeix com l'estat natural de les coses, o almenys de la cosa política: de l'ocupació del poder. I per la part que ens toca als valencians, vol dir que aquella esquerra que ocupà més d'una dotzena d'anys tot el poder polític, tot sencer, segurament no va saber què fer-ne, i es va dissoldre a poc a poc, sense deixar solatge ni llavor. Si no volem, definitivament, indefinidament, viure sense esquerra (condició perillosa i tristíssima), algú haurà d'ocupar els espais que han quedat erms i abandonats. O esdevindrem un museu de curiositats i d'andròmines velles.

Una coordinació difícil

La Universitat de València ofereix suport logístic als instituts comarcals

VE DE LA PÀGINA 1

Excepte l'Alfons el Vell de Gandia i el Centro de Estudios Requenenses, nodrits pels pressupostos municipals, la resta dels centres es mantenen amb la quota anual dels socis —de 12 a 35 euros— i alguna subvenció. Un dels més potents és l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, amb 750 socis i un pressupost de 55.000 euros. El del Maestrat té 600 socis; el de Camp de Morvedre, 480; el de la Vall d'Albaida en té 300; el de l'Horta Sud, 200, el de l'Horta Nord, vora un centenar...

Però, el voluntarisme d'aquesta gran base social amant del seu territori no ha obtingut el suport de l'administració valenciana. No hi ha un índex general dels centres d'estudis. No hi ha cap lloc, ni físic ni virtual, on es puga consultar tota la bibliografia conjunta produïda al llarg d'aquests anys. S'editen revistes en moltes comarques, però, amb el mateix confinament territorial que la resta de les publicacions. Algunes de les seues webs són tan sols presencials i molt pocs centres estan presents en les xarxes socials, com Facebook o Twitter. "Hem anat per lliure i, de vegades, pel que ix en la premsa", es lamenta Francesc Martínez, president de l'Ideco de l'Horta Sud. "No hem tingut una institució superior que canalitzara les activitats, com la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana que hi ha a Catalunya". "El problema", raona Josep

Vicent Frechina, president de l'Ideco de l'Horta Nord, "són els recursos humans. Treballem voluntàriament i estem espremtuts al màxim".

Hi ha hagut alguns intents de coordinació. L'any 2000 es va crear la Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals Valencians, però, sense massa èxit. El mateix any, a les comarques centrals, va nàixer la Xarxa d'Instituts d'Estudis Comarcals, que, almenys, edita periòdicament *l'Espai del llibre*, que recull les novetats de la

Costera, l'Alcoià, la Marina Alta, la Safor i la Vall d'Albaida.

Si fins ara la desvertebració ha estat tan significativa, què passarà ara, amb la crisi econòmica? Tots els centres temen una gran retallada pel que fa a les poques subvencions que reben i una caiguda del nombre de socis, perquè, a més, no s'ha produït un relleu generacional.

En un nou intent de salvar la gran tasca cultural mampresa des de la societat civil a les comarques, la Universitat de Valèn-

Trobada de la Universitat de València amb els instituts d'estudis comarcals el passat dia 25 al Jardí Botànic. A l'esquerra, un alt forn antic que forma part del patrimoni siderúrgic de Sagunt. / JESÚS CÍSCAR

cia, mitjançant el vicerectorat de Participació i Projecció Territorial, s'ha oferit a centralitzar el contacte entre totes les entitats, constituir una comissió mixta de treball i editar un catàleg únic de les publicacions, que estarà disponible en el web <http://projeccio.uv.es>. El primer pas es va fer el passat 25 de novembre en una trobada a València. "Falta coor-

dinació, hi ha un excés de voluntarisme i poca professionalització dels gestors, i s'ha d'incentivar l'entrada de nous socis", va resumir el vicerector Jorge Hermosilla. De suport logístic en tindran, però no econòmic, atés que la mateixa Universitat de València viu les retallades, "ajustaments", en llenguatge políticament correcte.

L'EXPOSICIÓ REGIONAL VALENCIANA DE 1909

Il·lusions i desil·lusions d'un esdeveniment

FRANCESC PÉREZ I MORAGÓN

La recent commemoració del centenari de l'Exposició Regional Valenciana del 1909 ha deixat un rastre de publicacions. En molts casos, han tingut un caràcter evocatiu que no podia amagar una certa voluntat d'inspirar en el lector —o en l'espectador: les velles fotografies dels edificis modernistes són un bon recurs per a embellir la memòria i la imaginació, fins i tot per a distraure-les i desviar-les de les qüestions essencials i conflictives— la idea d'un èxit somiat, d'antecedent romàntic, il·luminat a mà, dels "grans esdeveniments" que en la nostra trista actualitat havien de portar l'economia valenciana a les màximes altures.

Enmig d'aquesta bibliografia, sovint producte de l'autosatisfacció més miop, destaquen alguns llibres, entre els quals n'hi ha aquest d'editat per Publicacions de la Universitat de València: *La regió de l'Exposició. La societat valenciana de 1909*, com a resultat d'unes jornades celebrades al Muvim, quan n'era director Romà de la Calle.

Coordinat amb una estratègia hàbil i adequada per Ferran Archilés, conté estudis d'ell mateix i d'altres historiadors de promocions i escoles distintes, convocats a aportar, cadascú des de la seua àrea de coneixement, una visió rigorosa i ben documentada entorn d'una mostra que tingué moltes cares i dimensions, a banda de l'econòmica, estrictament, ja que el

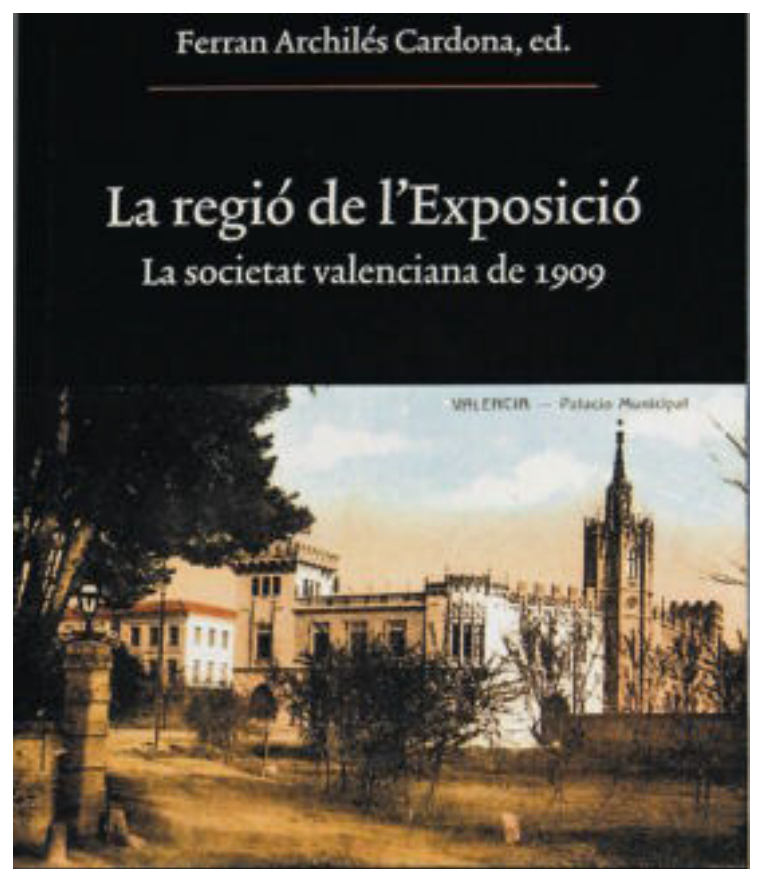
L'Exposició establia una frontera entre etapes; o una frontissa

programa inclogué un ventall ampli de possibilitats i ofertes per tal d'aconseguir un públic extens i divers.

Així, la qüestió nacional (Ferran Archilés), el sistema polític (Ramir Reig), la relació amb la ciutat (Josep Sorribes), el catolicisme polític (Rafael Valls), el teatre i l'espectacle (Antoni Tordera), la Renaixença valenciana

(Rafael Roca), la ciència i la sanitat (Josep Lluís Barona), l'etnografia (Robert Martínez Canet), la guerra al Marroc (Francesc Martínez Gallego) i la presència del cinema incipient en l'Exposició (Marta García Carrión) són els capítols que abraquen en gran mesura la realitat complexa d'una societat valenciana immersa en un procés de canvis propis i, alhora, en el de la reformulació de l'Estat espanyol, després de la pèrdua del poder colonial a l'Amèrica Llatina i a les Filipines. És a dir, enmig d'una crisi profunda, ben pocs decennis després de la Restauració i només cinc anys abans de l'inici de la Gran Guerra. En llegir cada capítol, i sobretot després d'haver-los llegits tots, sorgeix amb claredat el fet que l'Exposició establia una frontera entre etapes; o una frontissa; era un moment que preludiava grans canvis, tot i que molts quedarien frustrats.

Per damunt del caràcter especialitzat, aparentment reservat a un públic restringit, el volum proposa una interpretació compartida, plena d'interès, en-

Coberta del llibre sobre l'Exposició Regional i el seu context històric.

torn d'episodis carregats de transcendència i que, per això mateix, reclamen l'atenció de qualsevol persona que vulga entendre les bases econòmiques,

polítiques socials i culturals —febles i insegures— sobre les quals va transcórrer el segle XX valencià i de les quals el país actual no se n'ha desfet del tot.

